

De oorlog gepopulariseerd

Interview met Laurie Slegtenhorst

Laurie Slegtenhorst promoveerde in 2019 op het proefschrift 'Echte Helden' *De popularisering van de Tweede Wereldoorlog in Nederland sinds 2000*. Ze vindt dat populaire producties op een educatieve manier gebruikt kunnen worden om de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend te houden. Maar liefst wel aangevuld met begeleiding van een docent.

Het nut van onderzoek

Op hogescholen en universiteiten wordt steeds meer vakdidactisch onderzoek verricht. Wat is het nut van dit soort onderzoek? Wat is de relevantie hiervan voor leraren geschiedenis? En welke praktische suggesties levert het onderzoek op voor het geschiedenisonderwijs? In deze tweede aflevering is het woord aan Laurie Slegtenhorst.

Laurie Slegtenhorst deed onderzoek naar de herinneringscultuur van de Tweede Wereldoorlog. Dit deed zij aan de hand van de oorlogsthema's verzet, Holocaust en bevrijding in respectievelijk drie Nederlandse populaire producties: *Soldaat van Oranje* (de musical over de Nederlandse verzetsstrijder en Engelandvaarder Erik Hazelhoff Roelfzema), de Holocaustfilm *Süsskind* (2012) en de *Liberation Route* (een internationale herdenkingsroute door onder andere Engeland, Frankrijk, België, Nederland, Duitsland en Polen). De hoofdvraag van de dissertatie is: Hoe worden oorlogshelden van de Tweede Wereldoorlog sinds 2000 verbeeld in (trans)nationale populaire representaties, wat waren de ervaringen van het publiek en hoe kunnen deze representaties en toe-eigeningen verklaard worden?

Wat is voor jou de aanleiding geweest om dit onderzoek te doen?

De Tweede Wereldoorlog is een populair onderwerp voor producenten, omdat het veel bezoekers trekt. Het publiek vindt het

Laurie Slegtenhorst

een interessant en spannend thema, omdat de verhalen vaak verbonden zijn met hun familiegeschiedenis. Omdat producties over de Tweede Wereldoorlog zo populair zijn, nemen veel bezoekers ook geschiedeniskennis over uit deze producties. Hierdoor bepalen zij vaak ons beeld van de oorlog. Daarom vond ik het interessant om deze producties centraal te zetten, vooral omdat er vanuit een historisch perspectief weinig onderzoek naar gedaan is.

Waarom heb je juist voor deze drie producties gekozen?

Voor mij was het belangrijk om aan de ene kant een overzicht te geven van wat er allemaal gebeurt in de Nederlandse populaire cultuur rondom de Tweede Wereldoorlog. Aan de andere kant wilde ik ook echt de diepte ingaan over hoe deze producties gemaakt werden en hoe de bezoekers ze beleefden. Ik heb daarom gekozen voor drie belangrijke thema's (verzet, Holocaust en bevrijding) in de Nederlandse geschiedenis over de Tweede Wereldoorlog en drie verschillende uitingen (musical, film en toerisme). Hoewel de drie producties verschillen in bekendheid en populariteit zijn ze alle drie wel verbonden met het onderwijs en de erfgoedsector, wat ook een belangrijk criterium was in dit onderzoek. ▶

Marc van Berkel is lerarenopleider en onderzoeker aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Rechts: Filmaffiche van *Süskind* (2012).

Een belangrijke term in jouw proefschrift is het begrip *prosthetic memory*. Kun je uitleggen wat dat betekent?

75 jaar na de oorlog zijn er nog maar weinig ooggetuigen van de Tweede Wereldoorlog in leven die zelf hun verhaal verder kunnen vertellen. Mediaproducten gaan steeds meer deze functie overnemen om het verleden van de Tweede Wereldoorlog door te geven aan toekomstige generaties. Als gevolg hiervan vormen deze generaties door middel van deze mediaproducten een *prosthetic memory*, een herinnering over een verleden dat zij zelf niet hebben meegemaakt. Opvallend is dat vaak dezelfde mediabeelden steeds opnieuw worden gebruikt in andere producties, waardoor deze beelden in leven worden gehouden en doorgegeven worden aan nieuwe generaties. Ook zijn deze mediaproducties vaak internationaal, waardoor generaties in verschillende landen op basis van dezelfde mediabeelden een herinnering vormen aan het verleden. Een goed voorbeeld hiervan is de Amerikaanse film *Schindler's List* uit 1993.

Na bijna negen jaar hebben meer dan drie miljoen mensen de musical *Soldaat van Oranje* bezocht. Hoe verklaar je dit succes?

Ik denk dat het grote succes van deze musical te verklaren is door het verhaal van Erik Hazelhoff Roelfzema. Veel mensen hebben het boek gelezen en de film gezien en wilden daarom ook graag naar de musical. Wat mij vaak opviel aan het publiek was dat verschillende generaties samen naar

‘De bezoekers willen het gevoel hebben dat zij als het ware zelf onderdeel worden van het verleden’

de musical gingen om het verhaal door te geven aan de jongste generatie. Daarnaast is het een Nederlands verhaal; het koningshuis speelt een grote rol, evenals Nederlandse symbolen en plaatsen. Hierdoor kunnen veel mensen de musical

verbinden aan hun familiegeschiedenis en hun eigen identiteit. Verder zorgt het spektakel in de musical, met de ronddraaiende theaterzaal en de echte Dakota, voor een grote aantrekkingskracht.

In dit onderzoek heb je gebruikgemaakt van twee hoofdconcepten: historische authenticiteit en multiperspectiviteit. Hoe verhouden deze twee concepten zich ten opzichte van de drie producties die je hebt onderzocht?

Bij alle drie de producties zie je dat het publiek op zoek is naar een authentieke beleving van het verleden. De bezoekers willen het gevoel hebben dat zij als het ware zelf onderdeel worden van het verleden en ‘hetzelfde’ meemaken als de historische actoren. Ook speelt multiperspectiviteit een grote rol in de drie producties. De producenten vinden het van belang dat de oorlog vanuit verschillende perspectieven getoond wordt, zodat de bezoekers zichzelf kunnen afvragen welke keuze zij zouden hebben gemaakt tijdens de oorlog. Toch komt in mijn analyse ook naar voren dat de nadruk in de producties blijft liggen bij de verhalen over helden en schurken en dat de andere perspectieven alleen op de achtergrond een rol spelen.

Zou je geschiedenisdocenten aanraden om naar de musical *Soldaat van Oranje* te gaan met hun leerlingen?

Ik zou geschiedenisdocenten zeker aanraden om *Soldaat van Oranje* te bezoeken, omdat het verhaal heel informatief is en leerlingen veel over de Tweede Wereldoorlog kunnen leren.

Maar het is wel van belang dat de docenten de leerlingen goed begeleiden, want een groot deel van het verhaal is fictie. Dus als er een goede voorbereiding en evaluatie plaatsvindt, is het zeker de moeite waard om leerlingen mee te nemen naar de musical.

Zou je geschiedenisdocenten aanraden om de film *Süskind* te bekijken met hun leerlingen?

Jazeker. Het is voor leerlingen vaak heel moeilijk om een beeld te vormen van wat er in het verleden gebeurd is, vooral bij heftige gebeurtenissen als de Holocaust. Natuurlijk is de film *Süskind* ook geen ware afspiegeling van het verleden, maar het zorgt er wel voor dat leerlingen zich enigszins een beeld kunnen vormen van wat er in Amsterdam met de Joden is gebeurd. Vooral in combinatie met het lesmateriaal en/of een bezoek aan de Hollandsche Schouwburg is het bekijken van de film heel informatief voor leerlingen.

Zou je geschiedenisdocenten aanraden om met leerlingen een deel van de *Liberation Route* te lopen?

De *Liberation Route* laat weer een heel ander onderwerp van de geschiedenis zien en is ook

heel interessant voor leerlingen. Vooral met een goede gids is het voor leerlingen heel leerzaam om te zien wat er bijvoorbeeld in Groesbeek en Nijmegen is gebeurd aan het eind van de oorlog. Door in het huidige landschap te lopen en de historische foto's te zien en/of de verhalen te horen, kunnen leerlingen zich beter inleven in het verleden.

‘De nadruk in de producties blijft liggen bij de verhalen over helden en schurken, andere perspectieven spelen op de achtergrond een rol’

Over het algemeen ben ik van mening dat populaire producties op een educatieve manier gebruikt kunnen worden om de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend te houden. Wel benadruk ik in mijn proefschrift dat docenten ook vaker gebruik zouden kunnen maken van het lesmateriaal of de bijbehorende tentoonstelling om leerlingen bewust te maken van het onderscheid tussen feiten en fictie. Het is dus van belang om goed na te denken hoe de populaire producties gebruikt worden in de klas en hoeveel tijd de docent heeft om de leerlingen op een goede manier te begeleiden. ■

De bevrijding van Oost-Nederland door Britse troepen, april 1945. Fotocollectie Anefo Reportage.

